

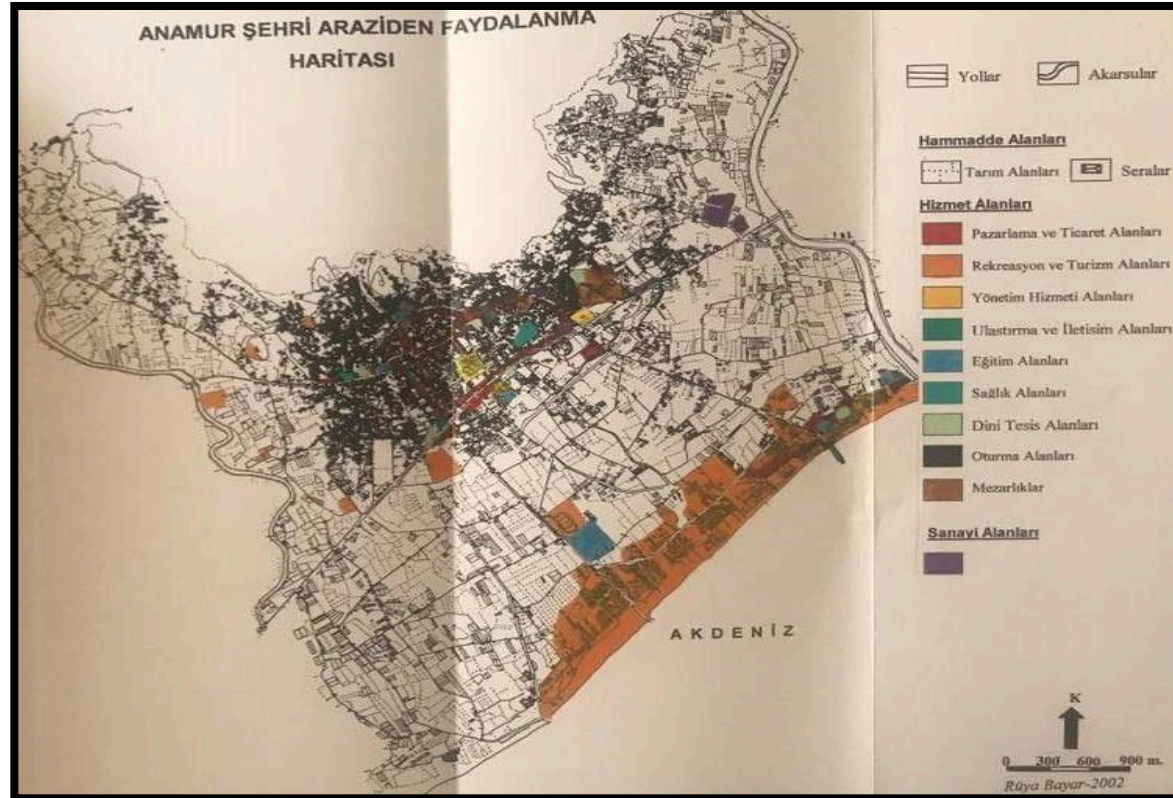
Fonksiyonel Arazi Bölünüşü ve Yerleşim Alanları

Öğrt.Gör.Dr. Rüya Bayar

FONKSİYONEL ARAZİ BÖLÜNÜŞÜ

Yeryüzünün, insanın sosyoekonomik faaliyetlerine göre düzenlenmesi sonucunda ortaya çıkan arazi bölünüşüne fonksiyonel arazi bölünüşü adını vermekteyiz. Aşağıdaki tabloda görüldüğü üzere insanın yeryüzünde yürüttüğü etkinliklere göre yerleşme, tarım, otlak, orman, maden, avcılık, toplayıcılık, sanayi ve hizmet alanları ortaya çıkmıştır.

Fonksiyonel arazi bölünüşü ve kapsamı

Sosyoekonomik faaliyetlere göre yeryüzündeki arazi bölünüşü	Kapsamı
Yerleşim alanları	Yakın çevresiyle birlikte şehirler, kasabalar, kır yerleşmeleri
Tarım alanları	Ekili alanlar (nadas alanları dahil), dikili alanlar
Otlak alanları	Hayvan otlatılan mera ve çayırlar
Orman alanları	Üzerinde ağaç olmasa bile orman için ayrılmış alanlar dahil olmak üzere, ormanlık, fundalık ve makilik alanların tümünü kapsar.
Doğal sit alanları, Milli Park Alanları	Doğal coğrafya koşulları bakımından çekicilikleri olan, özellikle flora ve fauna bakımından zengin, korunması gereken endemik türler içeren alanlardır.
Maden alanları	Jeolojik yapı içinde yer alan insan tarafından çeşitli amaçlarla kullanılan ve ekonomik yönden kazanç sağlayan kayaçlar (kalker, mermer, granit, manyezit, kaolen, kil vb.) ile katı, sıvı ve gaz halindeki madenler (demir, bakır, altın, gümüş, kömür, petrol, maden suları, doğal gaz, su buharı) rezerv alanlarıyla birlikte maden alanları kapsamında değerlendirilmektedir.
Avcılık alanları	Avcılıkla ilgili olarak kara ve su ortamlarında yetkili kurumlar tarafından belirlenmiş veya sınırlandırılmış alanlardır.
Toplayıcılık alanları	Doğal ortamda kendiliğinden yetişmiş yüzeyde bulunan doğal ürünlerin (şifalı otlar, meyveler, mantarlar, böcek vb) toplandığı alanlardır.
Sanayi alanları	Birincil sektör içinde yer alan ekonomik faaliyetler (tarım, hayvancılık, ormancılık, madencilik, avcılık, toplayıcılık) sonucunda elde edilen hammaddelerin işlenerek değişik ürünlerin elde edildiği tüm alanlardır. Sanayi alanları genellikle yerleşim alanları ile iç içe veya yerleşmelere çok yakın bulunmaktadır. Bu nedenle yapılan bazı sınıflamalarda sanayi alanları yerleşim alanlarıyla birlikte ele alınmaktadır.
Hizmet alanları	Eğitim, sağlık, ulaştırma, iletişim, pazarlama, ticaret, barınma, rekreasyon-eğlence, güvenlik, rehberlik-danışmanlık, bilişim ve yönetim hizmetlerinin yürütüldüğü alanlardır. Bu alanlar genellikle şehir ve kasaba yerleşim alanları içinde yer almakta ve yerleşmeyle bütünleşmektedir. Bu bakımdan şehir ve kasabaları aynı zamanda hizmet alanları olarak düşünmek gerekir. Bazı durumlarda hizmet alanları yoğun yerleşim alanlarının çok uzağında münferiden yer alabilmektedir.
Kullanılmayan alanlar	Hiçbir sosyoekonomik etkinliğin yürütülmediği alanları kapsar.

YERLEŞİM ALANLARI:

Üzerinde yerleşim faaliyetinin gerçekleştiği arazi parçalarına **yerleşim alanı** denilmektedir. Yerleşim alanları, insanların barınmak veya çeşitli ekonomik etkinliklerde bulunmak amacıyla yerleştikleri yerleri ifade etmektedir. Yerleşilen bu yerler sadece jeomorfolojik birim veya arazi parçasına karşılık gelmeyip, doğal ortamın diğer unsurlarıyla iç içe girmiş olan ve bir veya birden fazla sayıdaki konut/konutlar tarafından işgal edilmiş kompleks bir oluşumdur. Bu ne-denle, yerleşim alanlarını insan-doğal ortam etkileşimini en güzel biçimde yansıtan coğrafî unsurlar olarak ele almak gerekmektedir.

Arazi kullanım bakımından yerleşim alanı denilen yerler, yerleşmeleri (şehir, kasaba ve kır yerleşmelerini) oluşturan meskenlerle diğer yapıların üzerinde yer aldığı arazi parçalarıdır. Bir büyük yerleşim alanı, çok sayıda konutlar tarafından işgal edilmiş arazi parçası (=sit) ile bu arazi üzerinde insanlar tarafından değişik amaçlara yönelik olarak inşa edilmiş konutlardan ve diğer tamamlayıcı unsurlardan (bahçe, park, cadde, sokak vb.) oluşmaktadır.

Ülkemizdeki yerleşmelerin hepsi yerel yönetim bakımından bir idari sınır içinde yer almaktadır. Bu idari sınır içinde kalan yerleşim alanlarını, belediye örgütü bulunan şehir, kasaba ve kasabalaşamamış yerleşmeler için “**kentsel idari alan**”; kır yerleşmeleri için “**köy idari alanı**” olarak adlandırmaktayız. Belediye ve köy yönetimlerine ait idari sınırlar içinde kalan sahalarda hem yerleşim alanları, hem de diğer ekonomik faaliyet alanları (tarım, otlak, maden, orman, sanayi, hizmet alanları vb) yer almaktadır.

Türkiye’deki yerleşmeler, sahip oldukları fonksiyonları ve gelişmişlik düzeylerine göre **şehir, kasaba, kır** yerleşmeleri şeklinde sınıflandırılmaktadır.

Şehirler, fonksiyonları itibariyle kasaba ve kır yerleşmelerine göre oldukça gelişmiş yerleşmeler olup, buldukları muhitte jeomorfolojik birimler üzerinde daha geniş alanlar işgal ederler.

Özellikle büyük şehirler sık dokularıyla jeomorfolojik birimler üzerinde geniş alanlı olarak yayıldıkları için oluşan semtler arasında lokal farklılıklar meydana gelmektedir. Özellikle şehirlerin alt ve üst yapısında yaşanan sorunlarla şehir içi arazi kullanımında ortaya çıkan bazı farklılıkların temelinde doğal coğrafya koşulları yatmaktadır.

Kasabalar, şehirlerden küçük yerleşmeler olup, siteleri şehirlere göre daha dar alanlıdırlar. Kasabaların pek çoğunda yaşanan başlıca sorun plansız alan kullanımıyla ilgilidir. Plansız oluşmuş eski çekirdek yerleşim alanının korunması nedeniyle yeni eklentiler ne kadar düzenli olursa olsun genel görünüm bozulmaktadır.

Kırsal yerleşmeler, işgal ettikleri arazi parçaları nedeniyle küçük alanlı yerleşmelerdir. Doğal koşulların etkisinin doğrudan hissedildiği bu yerleşim alanlarında arazi kullanım bakımından yaşanan başlıca sorun nüfus artışına bağlı olarak ortaya çıkan plansız yapılaşmadır. Özellikle, hızla büyüyen köylerimizde herhangi bir yerleşim planlaması bulunmadığından, rast gele inşa edilen evler ve binalar (okul, sağlık ocağı vb) yüzünden plansız yerleşim alanları ortaya çıkmaktadır.

